

Výbor pro Evropský výzkumný prostor

Výbor pro Evropský výzkumný prostor by měl výrazným způsobem ovlivnit schopnost České republiky (ČR) přispívat k tvorbě evropských politik za výzkum způsobem, který by nejlépe odpovídal potřebám ČR. Je třeba připustit, že vzhledem k tomu, že máme za sebou první předsednictví Radě EU, a to v oblasti výzkumu s velmi dobrými výsledky, nejsme již v EU žádnými nováčky. Nyní se nejedná již o to, aby ČR patřila do evropského výzkumného prostoru, ale také o to, aby evropský výzkumný prostor byl součástí českého prostředí. Proto se bude V – ERA věnovat koordinaci politik evropského výzkumného prostoru a vydávat doporučení pro koordinaci s politikou národní. Pro zlepšení prostředí a intenzity výzkumu, vývoje a inovací v ČR je třeba nejen zvyšovat investice do výzkumu, ale tyto investice využívat strategicky a moudře. K tomu by měl V – ERA svou práci přispět.

Stručná historie konceptu evropského výzkumného prostoru

V roce 2000 vydala Evropská komise (EK) Sdělení o směřování k evropskému výzkumnému prostoru¹ (dále jen ERA). Důvodem k vydání tohoto sdělení byl fakt, že přes předchozí snažení Evropská unie (EU) zaostávala v rozvoji a investicích do výzkumu. Pokud by se tento stav neměnil, ztrácela by EU svou konkurenceschopnost v globální ekonomice.

Na přelomu tisíciletí byly investice do výzkumu EU stále poměrně nízké, v průměru se pohybovaly okolo 1.8% HDP, což bylo ve srovnání se Spojenými státy americkými (2.8% HDP) a Japonskem (2.9%HDP)² poměrně málo.

Jedním z doporučení sdělení bylo navýšení investic do výzkumu, a to tak, aby byl poměrně vysoký podíl investic z průmyslové sféry. Druhým nejzávažnějším propučením EK bylo vytvoření koherentní evropské výzkumné politiky. Taková politika se opírala o koncept evropského výzkumného prostoru, ve kterém se lidé, znalosti a technologie pohybují volně, bez bariér.

Politický cíl vytvoření ERA byl podpořen velmi brzy poté, co EK uveřejnila výše zmíněné sdělení, a to na zvláštním zasedání Evropské Rady v Lisabonu v březnu 2000. Koncept ERA se stal jedním z pilířů Lisabonské strategie pro růst a zaměstnanost. V roce 2007 iniciovala EK veřejnou konzultaci o pokroku ERA. Podkladovým materiálem této konzultace byla Zelená kniha – Evropský výzkumný prostor: nové perspektivy.³ Zelená kniha analyzovala míru, ve které byl evropský výzkum schopen během 7 let mobilizovat a synergicky využít své zdroje a možnosti.

¹ COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE COUNCIL, THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS Towards a European research area; COM(2000) 6 final

² Odhad DG Research/EUROSTAT na rok 1998

³ KOM(2007) 161 {SEK(2007) 412}

Podle Zelené knihy by ERA měl mít následující rysy:

- **přiměřený tok odborně způsobilých výzkumných pracovníků** s vysokou úrovní mobility mezi institucemi, obory, odvětvími a zeměmi;
- **výzkumné infrastruktury světové úrovně**, začleněné, vzájemně propojené a dostupné pro výzkumné týmy ze všech zemí Evropy a světa, zejména díky novým generacím infrastruktur elektronické komunikace;
- **špičkové výzkumné instituce**, uskutečňující účinnou spolupráci a partnerství veřejného a soukromého sektoru, tvořící jádro výzkumných a inovačních „klastřů“, včetně „virtuálních výzkumných komunit“, specializovaných zejména na interdisciplinární oblasti a schopných získávat kritické množství personálních i finančních zdrojů;
- **účinné sdílení znalostí**, zejména ve vztahu mezi veřejným výzkumem a sektorem průmyslu a také ve vztahu k široké veřejnosti;
- **dobře koordinované výzkumné programy a priority**, včetně významného objemu společně plánovaných investic do veřejného výzkumu na evropské úrovni, jejichž součástí jsou společné priority, koordinovaná realizace a společné hodnocení; a
- **široké otevírání evropského výzkumného prostoru světu**, se zvláštním důrazem na sousední země a silným závazkem řešit globální výzvy s partnery evropských zemí.

Na základě výsledků konzultace evropské veřejnosti navrhla pak během roku 2008 EK ve spolupráci s členskými státy iniciativy k lepšímu uskutečňování ERA.

První iniciativou je diskuse o celkovém řízení ERA (governance), které bylo během roku diskutováno členskými státy a EK v rámci Víze 2020 pro evropský výzkumný prostor⁴, schválené v prosinci 2008. V této diskusi pokračovalo během roku 2009 i české předsednictví, švédské předsednictví a nyní španělské předsednictví diskusí nad návrhem nového mandátu výboru CREST(Comité de la recherche scientifique et technique; Scientific and Technical Research Committee – poradní výbor EK a Rady pro otázky výzkumu a technologického rozvoje), který se zaměří pod novým jménem ERAC (European Research Area Committee) na vypracování strategických doporučení pro směřování ERA.

Iniciativa zaměřená na rozvoj kariéry a mobility výzkumných pracovníků v ERA vychází z konceptu uvedeného ve sdělení EK týkající se evropského partnerství výzkumných pracovníků.⁵ Všechna předsednictví zařadila tématiku rozvoje lidských zdrojů ve výzkumu na svůj program. Přesto se výsledek v této oblasti dostavuje jen velmi pomalu, neboť by jej v mnoha případech mohly přinést pouze zásahy do národní legislativy v kompetenci jiných ministrů, než těch zodpovědných za výzkum.

V oblasti velkých infrastruktur pro výzkum předložila EK návrh na nový právní rámec, který by zjednodušoval ustanovení evropské právní osoby pro potřeby velkých infrastruktur

⁴ 16767/08 RECH 410 COMPET 550

⁵ COM (2008)317 v konečném znění ze dne 23. 5. 2008

pro výzkum v nových podmínkách ERA. Nařízení Rady (ES) o právním rámci Společenství pro evropské konsorcium výzkumné infrastruktury (ERIC)⁶ bylo přijato během českého předsednictví a v současné době probíhá ustanovování prvních ERIC, hlavně v konsorciích projektů velkých infrastruktur pro výzkum z ESFRI Roadmap.

Také v oblasti přenosu znalostí mezi výzkumnou a průmyslovou sférou dochází k určitému pokroku. Na jaře 2009 byla ustanovena pracovní skupina výboru CREST týkající se přenosu znalostí (knowledge transfer). Další pracovní skupiny CREST byly ustanoveny pro formování témat budoucí mezinárodní spolupráce EU s třetími zeměmi SFIC (Strategy Forum on International Cooperation) a výběr témat pro společné programování GPC (High level Group on Joint Programming).

Je zřejmé, že evropské společenství ve spolupráci s evropskou komisí skutečně činí opatření ve směru k vytvoření ERA volného pohybu osob, znalostí i technologií v oblasti výzkumu.

Smlouva o Evropské unii a Smlouva o fungování Evropské unie – nová kapitola v uskutečňování ERA

Novou kapitolou v uskutečňování evropského výzkumného prostoru byl podpis nové Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU). V těchto smlouvách byl explicitně dán právní základ ERA. V článku 179 SFEU je uvedeno: „Unie má za cíl posilovat své vědecké a technologické základy vytvořením evropského výzkumného prostoru, ve kterém vědci, vědecké poznatky a technologie volně pohybují a podporovat rozvoj své konkurenceschopnosti, včetně konkurenceschopnosti průmyslu, jakož i podporovat všechny výzkumné činnosti, které jsou z hlediska ostatních kapitol Smluv pokládány za nezbytné.“

V reakci na novou skutečnost evropské společenství iniciovalo například diskusi o novém mandátu výboru CREST, který se nyní bude zabývat určování strategií rozvoje ERA pod svým novým jménem – ERAC.

⁶ 10603/09 RECH 194 COMPET 311 FISC 79

Situace v České republice

Za tvorbu politik výzkumu mezinárodní spolupráce, tedy i politik týkajících se evropského výzkumného prostoru ČR zodpovídá MŠMT. Během českého předsednictví bylo zjištěno, že pokud bychom chtěli lépe ovlivňovat politiky výzkumu na evropské úrovni budeme muset vytvořit intenzivnější mechanismus, schopný shromažďovat informace pro tvorbu stanovisek opřená jak o názory odborné veřejnosti, tak o názory hlavních hráčů výzkumného procesu. Zastřešujícím orgánem pro takový mechanismus bude právě V – ERA.

Členy V – ERA budou zástupci ČR v pracovních skupinách Rady a EK, jako například CREST – ERAC, SFIC, GPC, ESFRI, SGHRM, dále zástupci národních kontaktních bodů pro rámcový program, zástupce Konference rektorů, Rady vysokých škol, Rady pro výzkum, vývoj a inovace, Akademie věd ČR a pracovníci MŠMT. V – ERA by měl přispívat k uskutečňování takových aktivit jako je společné programování na území ČR. Dále by měl koordinovat politiky týkající se znalostního trojúhelníku ve všech aktivitách ERA. Jedním z nejdůležitějších úkolů V – ERA bude určení priorit pro 8. rámcový program EU pro výzkum, technologický rozvoj a demonstrace.

Ing. Naděžda Witzanyová

witzanyovan@msmt.cz